

Adım Adım Rusya Ukrayna Savaşı ve Üçüncü Tarafların Sürece Etkisi

Feramuz ÇALIŞKAN*

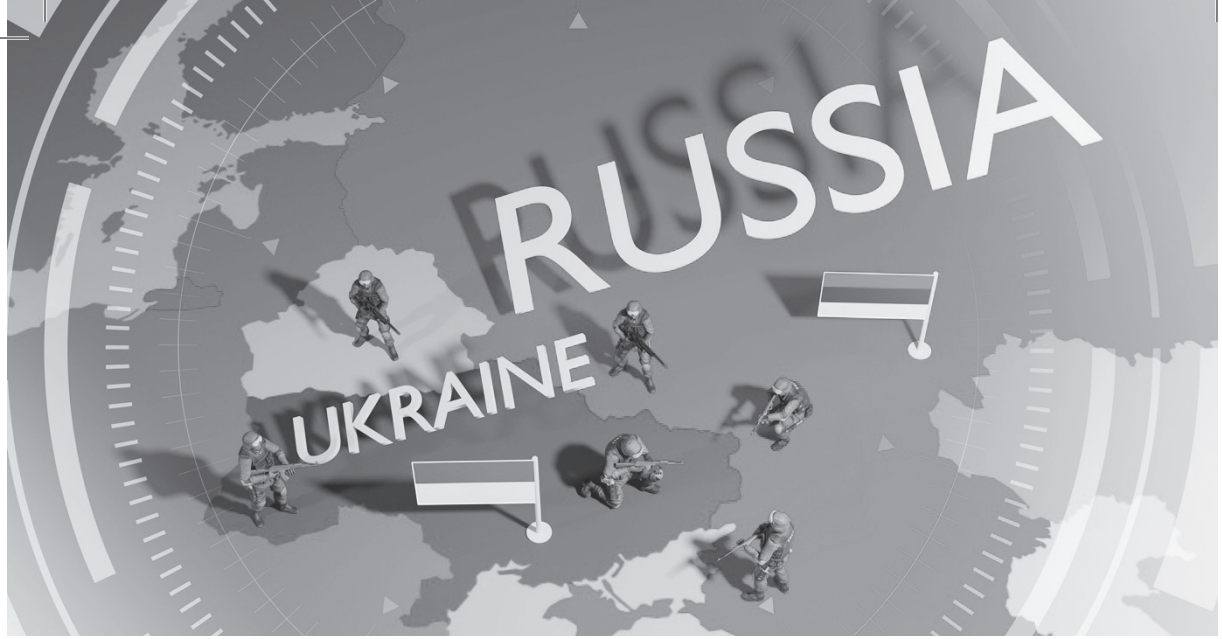
Ukrayna, SSCB'nin dağılmasıyla birlikte 24 Ağustos 1991'de bağımsızlığına kavuştu. SSCB'nin dağılması ile Ukrayna ve Rusya dışında 13 devlet daha uluslararası arenada bağımsız devletler olarak yerlerini aldılar. Aynı zamanda bağımsızlığına kavuşan bu devletlerin;

- Bazılarının tarih sahnesinde ilk kez bağımsız devletler olarak yer alması ve bir devlet geleneğinden yoksun olmaları
- Siyasi ve ekonomik alt yapılarının yeterince kuvvetli olmaması
- Toplumsal yapılarının kozmopolit bir yapıya sahip olması
- Kültürel, politik ve özellikle de ekonomik olarak Rusya ile bir bağımlılık ilişkilerinin bulunması,
- gibi nedenlerle bölgesel kırılganlık oldukça yükseldi. Soğuk Savaşın sona ermesi ile barış merkezli bir

dünya düzeni ise bir hayalden daha fazlası olamadı. Çünkü SSCB'nin dağılması soğuk savaşın sona ererek ABD ve NATO merkezli tek kutuplu dünya düzenine geçişin ilk adımlarından biriydi. Bu tarihten sonra ABD çok sayıda askeri ve politik müdahale ile güç alanını genişletmeyi sürdürdü. Bunlardan bazıları;

- 1990 Çekoslovakya seçimlerine müdahale ederek Çekoslovakya'nın dağılmasında önemli etkenlerden biri olması
- 2000 yılı Yugoslavya seçimlerine müdahale ederek Yugoslavya'nın dağılmasında önemli etkenlerden biri olması
- 2003 yılı Irak müdahalesi ile bölgede yüzbinlerce insanın göç etmesine, yaşamını yitirmesine, bölgenin istikrarını kaybetmesine neden olması
- 2003 yılı Gürcistan seçimlerine müdahale ederek Gül Devrimi diye adlandırılan sürecin başlaması ve Gürcistan'ın Rusya ekseninden uzaklaştırılmaya çalışılması

*Güvenlik Profesyoneli & Securitas Türkiye Güvenlik Süreçleri ve Kalite Müdürü

Photo: istockphoto

• 2004 yılında gerçekleşen Ukrayna seçimlerine müdahil olunarak Ukrayna'nın Rusya ekseninden uzaklaştırılması 2011 yılında Arap Baharı sürecinin başlatılmasında etken olması ve başta Suriye olmak üzere pek çok bölge ülkesinin süreçten etkilenmesi, bölgede meydana gelen büyük göç dalgasından Türkiye'nin de geri dönülmez şekilde etkilenmesi

gibi pek çok önemli olay ABD'nin bölge üzerindeki menfaatlerinin temini için gerçekleştirdiği faaliyetlerdi. Bu olaylara paralel NATO da özellikle Doğu'ya doğru nüfuz alanını genişletme eğiliminde oldu. Oysa Rusya'da 1993 yılında kabul gören Yakın Çevre Doktrinine göre Rusya'nın sürdürülebilir bir güvenlik zemininde varlığını sürdürebilmesi için çevresini kuşatan ülkelerin ekonomik, politik, askeri ve kültürel açıdan Rusya ile tam entegrasyon içinde bulunması gerekiyordu. Rusya'nın bu güvenlik politikası karşısında ABD ve NATO'nun izledi-

ği politika birçok çatışmayı da beraberinde getirecekti.

Rusya Ukrayna savaşını bu tarihi ve politik perspektiften ayrı düşünmek doğru olmayacaktır. Rusya ve Ukrayna'nın devlet ve toplumsal yapılarının anlaşılması savaşa zemin hazırlayan diğer dinamikler ile birlikte oldukça büyük öneme sahiptir.

Rusya ve Ukrayna'ya Kısa Bir Bakış

Rusya ve Ukrayna aynı coğrafyayı paylaşan, yüzyıllardır iç içe yaşayan iki toplum. Bağımsızlığına kavuştuktan sonra Ukrayna içinde pek çok Rus'un yaşadığı gibi Rusya içinde de pek çok Ukrayna kökenli Rus vatandaşı yaşamaktadır. 2006 verilerine göre Ukrayna nüfusunun yaklaşık %77'sini Ukraynalılar, %17'sini Ruslar ve kalan kısmını da diğer etnik kökene sahip vatandaşlar oluşturmaktadır. Coğrafi olarak etnik nüfusun dağılımı göz önünde bulundurulduğunda ülkeyi Doğu, Batı ve Güney

(Özellikle Kırım) olarak üç bölüm halinde düşünmek yanlış olmayacaktır. Elbette bu ayırım çok keskin olmakla birlikte, Ukrayna'nın Batısında daha çok Ukraynalılar, Doğusunda daha çok Ruslar ve Güneyde yani Kırım Yarımadasında ise Tatar ve Rus nüfus yaşamaktadır.

1991 yılındaki bağımsızlığın kazanılmasıyla beraber zaman zaman istikamette sapmalar olmakla birlikte, Ukrayna yönünü Rusya'dan ziyade Batıya dönmüştür. Hatta 1994 yılında alınan kararla Avrupa'ya entegrasyon öncelikli politik hedef haline gelmiştir.

ABD başta olmak üzere NATO ve AB'nin etki alanını artırmaya çalıştığı politik arenada Ukrayna'nın da yönünü bu güç merkezlerine dönmüş olması Rusya ile Ukrayna arasındaki çatışmanın temelini oluşturuyor.

Ukrayna halkının Rus halkı ile bir sorununu olmasa da Rusya'nın Ukrayna üzerinde sahip olmak istediği hamiplik rolü Ukrayna toplumunda kabul görmemiştir.

Ukrayna'nın bağımsızlığına kavuştuktan sonra, Rusya'nın hiçbir zaman Ukrayna'ya olan ilgisini kaybetmemesinin pek çok nedeni bulunuyor. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz;

- Ukrayna'nın Rusya'nın arka bahçesi konumunda olması

- NATO ülkeleri ile arasında bir tampon bölge konumunda olması

- Ukrayna'nın zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahip olması

- Tıpkı Türkiye gibi Ukrayna'nın da Avrupa ile Asya arasında köprü durumunda olması ve bu yönü ile jeopolitik önemi haiz olması

- Ukrayna'nın Rus gazını Avrupa'ya ileten hat üzerinde bulunması

- Ukrayna'nın tarım faaliyetleri ile Avrupa için olduğu kadar Rusya için de önemli bir üretici olması

- 50 milyonu aşan ve çoğunluğu gençlerden oluşan büyük ve dinamik bir nüfusa sahip olması

- Ukrayna'nın stratejik önemdeki liman kentleri ile Karadeniz'e kıyıları'nın olması

Ukrayna'nın bu özellikleri; sadece bugün değil, tarihin her döneminde Ukrayna topraklarını bir çatışma alanına çevirmiştir. Ukrayna halkı tarih sahnesine çıktıkları IX. yy'dan bu yana kendilerini bir bağımsızlık mücadelesinin içinde bulmuşlardır.

Adım Adım Rusya Ukrayna Savaşına

1990'lı yılların başında, Rusya Cumhurbaşkanı Yeltsin'in "herkes alabildiği kadar özerklik alsın" yaklaşımı SSCB'nin dağılması sürecini hızlandırmıştır. Çünkü bu yaklaşımla bir-

likte Moskova merkezde toplanan gücü bölgesel yönetimlere aktarmıştı. Fakat 2000 yılında Putin'in seçimleri kazanması süreci değiştirdi. 2000 yılında Putin'in Cumhurbaşkanı seçilmesini sağlayan ise sahada gösterdiği başarının yanında otoriteyi tekrar merkezde toplama ve Rusya'yı süper güç yapma vaadiydi. Bu Rusya'nın çevresine karşı izleyeceği politikada da çok önemli bir değişimin başlangıcı oldu. Bu tarih Rusya'nın; ABD, AB ve NATO'nun kendi etki ve ilgi alanında yürüteceği faaliyetlere karşı reaksiyonun değişeceği tarih oldu. Çünkü Putin yüksek bir oy oranı ile Cumhurbaşkanı seçildikten sonra eski SSCB üyelerini tekrar Moskova'nın stratejik yörüngesine çekmek istediğini ve politikalarını buna göre şekillendireceğini açıkça deklere etti. Bu stratejik yaklaşım yönünü Batıya çeviren; jeopolitik ve stratejik açıdan Rusya için önemi büyük olan Ukrayna gibi ülkeler için çanların çalması anlamını taşıyordu. Bu noktada üçüncü taraf niteliğinde olan ABD, AB ve NATO'nun bu süreçte Ukrayna'yı nasıl teşvik ettiğini ancak politikasında kararlı Rusya'nın Silahlı Kuvvetleri ile demokrat, çağdaş Batı'nın bir parçası olma arzusu taşıyan Ukrayna Silahlı Kuvvetlerinin karşı karşıya geldiği son kertede, Ukrayna'yı nasıl yalnız bıraktığını ilerleyen bölümlerde biraz daha detay ile ele alacağız. Şimdi, Ukrayna işgaline gelene kadarki kilometre taşı niteliğindeki önemli olaylara kısaca bakalım. Bunlardan ilki Rusya'nın Gürcistan müdahalesiydi. Gürcistan müdahale-

sinin belki de en önemli yönü Putin Rusya'sının uluslararası hukuku çiğneyebileceğini ve bunun karşılığında NATO, AB, ABD gibi güç merkezlerinden bazı sınırlı ekonomik yaptırımlar ve itidal çağrısından başka bir yaptırımla karşılaşmayacağını deneyimlemesiydi. Bu açıdan değerlendirildiğinde; Gürcistan tecrübesi Kırım müdahalesinin, Kırım müdahalesi ise Ukrayna müdahalesinin öncülü niteliğindedir.

Gürcistan'ın İşgali

Gürcistan'da meydana gelen gösteri ve halk hareketleri 2003 yılında Gül Devrimi olarak adlandırıldı ve Gül Devriminin ardından 2004 yılında yapılan seçimi Mikail Saakaşvili kazandı. Saakaşvili Batı yanlısı bir lider olarak Gürcistan'ın yönünün Batı'ya çevrilmesi gerektiğini ifade ediyordu ve bu deklarasyon Gürcü Halk nezdinde de kabul gördü. Bu olay ve bundan sonra yaşanacaklar adeta Ukrayna işgalinin fragmanı niteliğindedeydi çünkü Batı ile yakınlaşma eğiliminde olan Gürcistan'ın bu politik tavrının Rusya'yı rahatsız etmesi hiç de sürpriz değildi. Gürcistan'ın NATO ve AB üyelikleri için temalarını yoğunlaştırması beraberinde Rusya'nın müdahalesini getirdi. Tıpkı bu günlerde Ukrayna müdahalesinde olduğu gibi Rusya referandumu giden ve referandumda %90 gibi bir oranla bağımsızlığı seçen Güney Osetya'nın bağımsızlığını tanımıştır. Bunun üzerine 8 Ağustos 2008 tarihinde Gürcistan Osetya'ya askeri operasyon başlatmış ve ardından Ab-

Photo: istockphoto

hazya da bağımsızlığını ilan ederek savaşa dahil olmuştur. Müteakiben Rusya Gürcistan'a askeri müdahaleye başlamış ve bu müdahale sonucunda çok sayıda insan yaşamını yitirip göçe zorlanırken birçok yerleşim yeri de çok ağır hasar almıştır.

Buradaki olayların akışını özetlemek gerekirse; Rusya'nın yakın kuşağında bir ülke AB ve NATO ile yakın işbirliği kuruyor, bunun üzerine önce Rusya'dan ekonomik ve siyasi yaptırımlar geliyor, ardından Batı ile yakınlaşan söz konusu ülkenin etnik bir bölgesi bağımsızlığını ilan ediyor, Rusya'dan yardım talep ediyor ve Rusya söz konusu bu ülkeye askeri müdahalede bulunuyor. Bugün de Ukrayna müdahalesinde en yalın hali ile işleyen senaryonun tam da böyle olduğunu kolaylıkla söyleyebiliriz.

Gürcistan'a Rusya'nın müdahalesi sonucunda 16 Ağustos 2008 tarihinde

ateşkes imzalanmış; Güney Osetya ve Abhazya tek taraflı bağımsızlığını ilan etmiş ve 26 Ağustos 2008 tarihinde de Rusya tarafından resmen tanınmışlardır.

AB, NATO, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi yapılar; o tarihlerde de tarafların itidalli davranması, çatışmacı üslubun terk edilmesi, sürecin yakından takip edildiği gibi deklarasyonlarla sürece müdahil(?) olmuşlardır.

Kırım'ın İşgali

Kırım Yarımadası 1954 yılında Ukrayna'ya bağlanmış ve 1991 yılında yapılan referandum ile Ukrayna'ya bağlı Özerk Cumhuriyet statüsü kazanmıştır. Kırım ve Ukrayna'nın doğusunda bulunan Donbas bölgelerinde Rus nüfus sayısı diğer etnik gruplardan daha fazladır. Donbas bölgesinde bulunan Ukraynalılar ile Kırım Yarımadasında bulunan Ukraynalılar

ve Kırım Türkleri bu duruma sürekli karşı çıksalar da Rusya'nın desteklediği Rusya Yanlısı Partilerin politikaları ile nüfus dengesi her geçen yıl Ruslar lehine artmıştır.

Peki, Kırım Ruslar için neden bu kadar önemli? Çünkü Rusya'nın sıcak denizlere inebilme amacını karşılayacak yegâne kapı Kırım ve Kırım'ın önemli limanı Sivastopol. Rusya'nın güçlü bir donanması da burada demirliyor.

Kırım'ın Ruslar tarafından işgali için Putin tarafından Rusya içinde, Kırım'da yaşayan Rus vatandaşlarının Rusça konuştukları ve Rus oldukları için zulme ve ayrımcılığa uğradıkları yönünde bir kamuoyu oluşturulmuştur. En yalın anlatımla; 11 Mart 2014'te hem Kırım Yüksek Konseyi hem de Sivastopol Kent Konseyi bir referandum yapma kararı almıştır. Yine alınan bu karara göre referandumda bağımsızlık yönünde bir irade oluşması halinde Kırım'ın bağımsızlığını ilan etme ve ardından da Rusya'ya katılmak için başvuruda bulunulması planlanmıştır. Şaşırtıcı olmayacak şekilde Kırım'da %96, Sivastopol'da ise %95'lik oranla bağımsızlıktan yana oy kullanılmıştır. (Referanduma katılım oranı yaklaşık %87'dir) Referandumun ardından Putin Kırım'ın Rusya'ya katılımını onaylamış ve ardından Rus milliyetçilerin oluşturduğu bir motosiklet konvoyu ile de bizzat Kırım'a girmiştir. Tüm uluslararası kuruluşlar ve aktörlere rağmen Putin, birçok uluslararası anlaşma ve uluslararası hukuk kuralını hiçe sayarak Ukrayna toprağı olan

Kırımı ilhak etmiştir. Bu ilhak ikinci dünya savaşından sonra yaşanan en önemli uluslararası hukuk ve anlaşma ihlallerinden biri olarak tarihi kayıtlara geçmiştir.

Kırımın ilhakı ile; Rusya, Ukrayna'ya giden yolda bir kilometre taşını daha geride bırakmıştır.

Rusya - Ukrayna Savaşı

Güney Osetya işgali ardından gelen Kırım işgali ile Putin Rusya'sı, kararlılıkla Rusya dış perimetresinin güney kanadında kendi kontrol ve denetiminde güvenli bir dış çember oluşturdu. Özellikle Ukrayna'nın AB ve NATO ile iş birliği gayret ve hevesinde olması hem AB ve NATO hem de ABD'nin Ukrayna'nın bu gayretini cesaretlendirmesi, Rusya'yı daha agresif bir politika izlemeye sevk etti. Gürcistan ve Kırım ilhak sürecinde üstesinden gelemeyeceği yaptırımlara maruz kalmaması ise, Rusya'nın sonraki adımları tereddütsüz atmasına zemin hazırladı.

Yoğun iniş çıkışlarla dolu Ukrayna - Rusya ilişkisi 2014'te Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ile kademeli olarak gerilimi artan ve en nihayetinde 2022 yılı başında konvansiyonel savaşa dönüşen bir noktaya gelmiştir.

2020 yılı sonunda Ukrayna Devlet Başkanı Zelensky, NATO partnerliği ve Kırımın Rus işgalinden kurtarılmasına ilişkin stratejiyi onaylayan kararname-leri imzaladı.

2021 yılı başından itibaren Rusya daha önce ilhak ettiği Kırım ile Belarus ve Ukrayna'nın doğu sınırına askeri yığınak yapmaya başladı. Eş zamanlı olarak Ukrayna'nın doğusunda bulunan ve Rus nüfusun yoğun olarak yaşadığı Donbas bölgesinde Ruslara karşı soykırıma varan bir nefret ortamı bulunduğu tezini kamuoyunda dile getirmeye başladı. Putin bu aşamadan itibaren yoğun dezenformasyona da dayanan ve literatürde hybrid savaş olarak ifade edilen ve kitle iletişim araçları, bilgi savaşı, taşeron silahlı güçler ve siber savaş gibi argümanların da kullanıldığı aksiyonlar dizisini başlatmıştır. Askeri olmayan bu savaş araçlarının savaşa olan çarpan etkisinin ciddi oranda arttığını, askeri müdahalenin ilerleyen aşamasında Ukrayna Devlet Başkanı Zelensky'nin sosyal medya ve kitle iletişim araçlarını kullanma şeklinde de görülmüştür. Rusya'nın askeri yığınağının devam ettiği süreçte dünya kamuoyu tarafından dile getirilen askeri müdahale ihtimalini de Putin son ana kadar ısrarla reddetmiştir.

2022 yılı Şubat ayının başından itibaren Donbas bölgesindeki yerel milislerin düzenlediği saldırı ve bölgedeki çatışma ortamında belirgin bir artış yaşandı. Nihayet 24 Şubat 2022 tarihinde Putin'in önceden kaydedilen videoları yayınlanmış ve Ukrayna'nın Nazizmden arındırılması ve Donbas bölgesindeki Rusların güvenliğinin sağlanması için askeri operasyon başlatıldığı ilan edilmiştir. Ruslar

bu askeri harekâtın bir işgal harekâtı olmadığını ısrarla vurgulasalar da askeri operasyonun planlanması ve icrası bölgesel bir müdahaleden çok Ukrayna'nın tamamının işgaline yönelik olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Konvansiyonel muharebede ideal taarruz prensibi 1'e 3'tür. Yani taarruz eden tarafın ordu gücünün savunan tarafının üç katı olması beklenir. Bu koşullar altında taarruzun başarı ile gelişebileceği değerlendirilir. Rusya ve Ukrayna mukayesesinde bu prensibin oldukça üzerinde bir Rusya üstünlüğü olmasına rağmen 15 Mayıs 2022 tarihi itibarıyla Rusya beklenenden daha az askeri ilerleme kaydedebilmiştir. Rusya'nın Ukrayna müdahalesinin askeri doktrin açısından değerlendirilmesi ayrı bir yazı konusu olmakla birlikte, an itibarıyla Rusya, Ukrayna'nın doğusu ve güneyinde önemli bir kısmı kontrolü altına almış, ancak Putin'in beklediği gibi çok kısa süre içinde Kiev'in ele geçirilip Zelensky'nin etkisiz hale getirilmesi başarılamamıştır. Putin'in Rusya ve Dünya kamuoyunda oluşturmaya çalıştığı "terminatör" Putin "komedyen" Zelensky algısı içinde bulunduğumuz an itibarıyla Putin için son derece büyük bir soruna dönüşmüştür. Çünkü Putin 4 günde Kiev'e gireceğini düşünmesine rağmen 3 ayın ardından Zelensky halen görevinin başında mücadele etmekte ve Putin silahlı kuvvetleri Ukrayna içlerine ilerlemekte büyük güçlük yaşamaktadır.

Photo: Canva

Bugün savaş ağırlıklı olarak meskûn mahal muharebeleri şeklinde; zaman zaman düşük yoğunlukta zaman zaman da daha yüksek dozda devam ediyor. Rus kamuoyunun inşa edilmiş bir gündem çerçevesinde süreci takip ettiğini gözlemlenmektedir. Ayrıca üçüncü taraf niteliğindeki ABD, AB, NATO ve Türkiye'nin yaklaşımlarını da tespit edilmelidir. Çünkü Ukrayna'nın SSCB'den ayrılmasından itibaren geldiğimiz noktaya, üçüncü taraf niteliğindeki aktörlerin büyük etkisi oldu.

Üçüncü Tarafların Sürece Etkisi

SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni devletlerin en önemlilerinden biri Ukrayna idi. Ukrayna'nın kültürel, tarihsel, politik ve en önemlisi ekonomik açıdan Rusya'ya karşı büyük bir bağımlılığı vardı. Tüm bu faktörler Ukrayna'nın güvenliğini oldukça hassas bir hale getiriyordu. Ukrayna tarafından, Rusya'ya olan

bağımlılığını en aza indirip kendi kendine yeter bir ekosistem kurarken güvenlik kaygılarını da en aza indirecek partnerlik arayışlarına girişildi. Şimdi bu arayışlar çerçevesinde Ukrayna'nın NATO, ABD, AB ve Türkiye ile olan ilişkilerine ve bu ilişkilerin sürece etkisine bakalım.

NATO - Ukrayna İlişkileri ve Sürece Etkisi

Ukrayna'nın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte politik olarak iki ana eğilim ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Rusya yanlısı görüş, ikincisi ise Batı yanlısı görüştür. Batı yanlısı iktidarlar döneminde şu an Dünya üzerindeki en önemli askeri organizasyon olan NATO'ya üye olabilmek ya da özel bir partnerlik ilişkisi kurabilmek son derece önemsenmiştir. Ukrayna kamuoyunda zaman zaman NATO'ya olan güvenin azaldığı çeşitli kamuoyu yoklamaları ile tespit edilmiş olsa da özellikle Gürcistan'ın

işgal sürecinden sonra NATO'nun Ukrayna için oldukça önemli bir aktör olduğuna dair kanaat kuvvetlenmiştir. Aynı durum bugün Finlandiya ve İsveç kamuoyu yoklamalarında da görülmektedir. Bu iki ülkede Ukrayna işgali öncesi NATO üyeliğini onaylayan halk oranı %10'lar civarındayken bu günlerde bu oranın %70'ler düzeyine çıktığını görüyoruz.

NATO tarafında ise Ukrayna ile yürütülen ilişkinin en iyi ifadesi "Yapıcı Muğlaklık" ifadesi olacaktır. Aşağıdaki kronolojiye bakıldığında da görüleceği üzere Ukrayna tamamen sistemin dışına itilmemiş ancak NATO'ya üyeliği konusunda da asla kuvvetli bir adım atılmamıştır. Aşağıda NATO ile Ukrayna arasında yürütülen işbirliği çalışmalarının bir kronolojisi çıkarılmıştır. Buna göre;

- 1993 yılında, Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi oluşturulmuştur
- 1994 NATO Brüksel Zirvesinde Barış İçin Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır.
- 1997 NATO Madrid Zirvesi Ayrıcalıklı Ortaklık Görüşmeleri başlatılmıştır.
- 1998 Savunma Reformu Çalışma Grubu kurulmuştur.
- 2002 Ukrayna – NATO Eylem Planı (2002 yılında Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovak-

ya ve Slovenya NATO'ya davet edilmiş, bu dönem Ukrayna NATO'ya katılma isteğini açıkça deklere etmiş Ukrayna ile ancak bir Eylem Planı oluşturulmuştur.)

- 2005 NATO – Ukrayna Yoğunlaştırılmış Diyalog Süreci
- 2008 NATO Bükreş Zirvesi Üyelik Eylem Planı ön adımı

Kararlaştırılmış 2008 yılından itibaren de kayda değer bir adım atılmamıştır. Bu durum gösteriyor ki NATO Ukrayna'yı daima yakınında bulundurmakla birlikte hiçbir zaman Ukrayna'ya güvenlik çemberi sağlayabilecek bir iş birliği ve destek modelini benimsememiştir. Ukrayna'ya NATO yardımı daha çok lojistik, siber güvenlik gibi daha sınırlı alanlara ilişkin kalmış, silah ve mühimmat desteği sağlanmamıştır. Yönünü Batıya dönen ve bu nedenle Rusya ile konvansiyonel bir savaş noktasına gelen Ukrayna ise en çok ihtiyaç duyduğu bugün NATO desteğinden yoksundur.

ABD- Ukrayna İlişkileri ve Sürece Etkisi

SSCB'nin dağılmasının ardından Ukrayna Dünyanın en büyük üçüncü nükleer gücü idi. 1991 yılından itibaren ABD Ukrayna'nın nükleer başlıklardan arınması için çok yoğun bir diplomasi yürüttü ve Ukrayna Batı ve özellikle de ABD ile ilişkilerini geliştirmek için kuvvetli bir iyi niyet göstergesi olarak nükleer başlıklardan arınmayı kabul etti.

2021 yılı içerisinde Rusya'nın Ukrayna sınırına askeri yığınak yaptığı dönemde önce Nisan ayı içerisinde Biden Ukrayna'ya tam destek vereceklerini açıkladı, Mayıs ayı içinde de ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken Ukrayna'yı ziyaret ederek kendilerini kuvvetli şekilde desteklediklerini ifade etti. 10 Kasım 2021 yılında ABD ile Ukrayna arasında Stratejik Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır. Rusya tarafından ise bu anlaşma oldukça sert bir şekilde tenkit edilmiştir. Bunun NATO bütünleşmesinin ilk adımı olduğu tezi savunulmuş ve bunun Rusya güvenliği için kabul edilemez olduğunu vurgulamıştır.

Sonuç olarak Ukrayna ve ABD arasında birçok temas ve stratejik ortaklık ile Ukrayna'nın cesareti teşvik edilirken Rusya'nın sinir uçlarına fazlasıyla dokunulmuştur. Ancak süreç silahlı çatışma ve ardından da konvansiyonel savaş noktasına geldiğinde ABD'nin Ukrayna'ya desteği tarafları sükunete davet etmenin ve sınırlı lojistik ve ekonomik desteğin ötesine geçmemiştir. Ukrayna ne NATO ne de ABD'den bir silah, mühimmat ya personel desteği alamamıştır.

AB- Ukrayna İlişkileri ve Sürece Etkisi

1994 yılında AB ile Ukrayna arasında imzalanan ve 1998 yılında yürürlüğe giren Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Alanlarda Ortaklık ve İş Birliği anlaşması yönünü Batıya dönmüş Ukrayna için son derece önemlidir AB ile böyle bir anlaşmayı imzalayan ilk SSCB cumhuriyeti de Ukrayna olmuştur.

Rusya Yanlısı hükümet göreve gelinceye kadar Avrupa Birliği ile olan ilişkileri kuvvetlendirme çabası sürmüştü, ne var ki; Rusya yanlısı Yanukoviç'in Devlet Başkanlığındaki Ukrayna hükümeti uzun yıllar müzakere ettiği AB görüşmelerini 21 Kasım 2013'te askıya alan bir kararı imzalamıştır. Şüphesiz bu kararda Putin'in siyasi ve özellikle ekonomik şantajlarının çok büyük etkisi olmuştur. Bu Ukrayna'da halk hareketlerinin başladığı, ardından Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edildiği bir dizi olayı da beraberinde getirmiştir. Halk hareketleri neticesinde Rus yanlısı hükümet yönetimi yerini Petro Poroşenko'nun devlet başkanlığında Batı yanlısı bir hükümete bırakmış ve AB ile temas yeniden sağlanmıştır. 2016 yılında da Serbest Ticaret Anlaşması yürürlüğe girdi. Bu süreçte Rusya'nın bu işbirliğine kuvvetli itirazları sürekli olarak devam etti. Ukrayna AB ile özel bir ortaklık anlaşması ile ilişkilerini yürütüyordu. 2024 yılında AB üyeliği için resmi başvurunun yapılması ve 2030 yılında da tam üyelik hedefleniyordu. Halihazırda da bir serbest ticaret anlaşması ve Ukrayna vatandaşlarına 180 güne kadar Schengen bölgesine bir vize işlemi olmadan seyahat hakkını tanıdı. (2017 itibarıyla).

Kuvvetlenerek devam eden AB – Ukrayna ilişkileri, Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı, Ukrayna'nın doğusunda bulunan Donbas bölgesinde çatışma ortamının her geçen gün yoğunlaşması ve en nihayetinde de Ukrayna'nın işgalini beraberinde getirdi.

İçinde bulunduğumuz savaş günlerinde Ukrayna için çok önemli stratejik partner olan AB’de itidal çağrısı, göçmenlerin sınırlı olarak kabulü, insani ve lojistik yardım ile Ukrayna’ya olan desteğini sürdürüyor. Askeri alanda AB ülkelerinden kayda değer, oyunu değiştirebilecek nitelikte bir yardım yapmış değil.

Türkiye - Ukrayna İlişkileri ve Sürece Etkisi

Türkiye ve Ukrayna arasında özellikle turizm faaliyetleri nedeniyle oldukça kuvvetli bir ilişki bulunmaktadır. Ukrayna ve Türkiye stratejik ortak seviyesinde ilişkilerini yürütmekte ve azımsanamayacak ölçüde karşılıklı ithalat – ihracat ilişkisi bulunmaktadır. 2013 yılı sonundan itibaren başlayan siyasi ve askeri krizlerde Türkiye her fırsatta Ukrayna’nın toprak bütünlüğüne saygı duyduğunu dile getirmiş ve Kırım’ın ilhakının tanımadığını resmi olarak deklere etmiştir. 2015 yılında Rusya – Türkiye arasında yaşanan uçak krizinde Rusya’nın ti-

cari yaptırımlarına karşı Ukrayna Türkiye’ye destek vermiştir. Türkiye de tüm önemli krizlerde Ukrayna – Rusya arasında arabuluculuk ve uzlaştırıcı rolünü üstlenmiştir. Zelensky de Cumhurbaşkanı seçildikten sonra bölgedeki ilk ziyaretini Türkiye’ye gerçekleştirmiştir.

Türkiye ve Ukrayna arasında yukarıda ayrıntılarıyla belirtilen diplomatik, ticari ve kültürel bu ilişkilerin dışında.. Rusya – Ukrayna savaşında Ukrayna’ya en kayda değer desteği veren ülkenin Türkiye olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ukrayna savaş sürecinde Türkiye’den önemli ölçüde silahlı insansız hava aracı (SİHA) ve türevi savunma ve saldırı aracı temin etmiştir. Bu silah ve araçlar konvansiyonel boyutta bir savaşta stratejik seviyede süreci değiştirecek ve oyun değiştirici nitelikte olmasa da şu an Ukrayna’nın sahip olduğu en önemli ve operatif seviyede çatışmaların seyrini değiştirebilen en işlevsel silah ve araçlardır. Özellikle muhare-

benin meskûn mahal muharebesine dönmüş olması bu araçların değerini artırmaktadır. Türkiye oldukça kınılgan olan Rusya ilişkilerine de zarar vermemeye özen göstererek Ukrayna'ya olan desteğini sürdürmektedir.

Son Söz

Son yıllarda ABD ve NATO karşısında Rusya'nın ben de varım politikası etkinliğini artırıyor. Yalnızca kendi bölgesinde değil Suriye'de ve Dünya'nın farklı coğrafyalarında da Rusya oldukça aktif bir rol üstlenmeye çalışıyor. Ayrıca Rusya yakın çevresinde ABD üsleri ya da NATO ile sınır komşusu olmak istemiyor. Ukrayna halkı ise her ne kadar homojen bir yapıda olmasa da çoğunluk itibari ile çağdaş, demokrat ve şeffaf bir yönetimin hâkim olduğu Batılı bir ülke istiyor. Bu arada kalmışlık da Ukrayna ve Rusya'yı bugün içinde bulduğumuz savaş zeminine taşımış bulunuyor. NATO, ABD ve AB'nin ise her ne kadar Ukrayna ile uzun yıllara dayanan bir flört ilişkisi bulursa da Ukrayna için savaşa girmeyeceği ya da Rusya'nın enerji arzı üzerinden şantajlarına maruz kalmak istemeyeceği çok açık.

Savaş sonrası nasıl bir Ukrayna ve nasıl bir Ukrayna – Rusya ilişkisi olacağını ancak zaman gösterecek.

Referanslar

Alım, Eray. 2020. Ukrayna Krizinden Rusya . Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Arslan, Hasan. 2021. Hibrit Savaş, Rusya'nın 2014 Yılı Ukrayna Müdahalesi. İstanbul: Efe Akademi.

Clark, Mason. 2020. Russian Hybrid Warfare. Institute for the Study of War.

Cura, Ali. 2016. "Ukrayna'nın Zorlu AB Yolculuğu." Anadolu Ajansı. 1 Ocak. Erişildi: Mayıs 18, 2022. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ukrayna-nin-zorlu-ab-yolculugu/499271>.

Çiftçi, Sinan. 2019. Ukrayna Baharı. İstanbul: Akademi Titez Yayınları.

Diyarbakırlıoğlu, Kaan. 2020. "VİKTOR F. YANUKOVIÇ DÖNEMİ UKRAYNA'NIN AB İLE İLİŞKİLERİNİ BELİRLEYEN DİNAMİKLER." International Journal of Social Inquiry 209-234.

Kalkavan, Feryal. 2004. "Rusya Federasyonunda Federalizm ve Ünitarizm Tartışmaları." Değişen Dünyada Rusya ve Ukrayna içinde, yazar Erhan Büyükkakıncı, 3-23. Ankara: Phoenix Yayınları.

MORKVA, Valeriy. 2021. "Rusya'nın 2014 İlhakı Sonrası Kırım'da Kırım Tatar Halkının Durumu." Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi 375-397.

Olçar, Kemal. 2007. Karadeniz Politikaları ve Türkiye Ukrayna Stratejik İlişkileri. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

